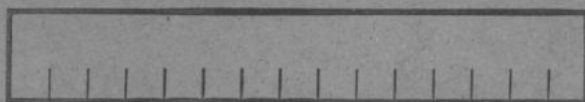

Gyűjtő; Balázs György
Gyűjtés ideje:

Tartalék: Felülvessző
(su: Somogy megye refraktív)

Tervezés: 20 lap + 2 db
rajz

Foldrajzi térkép; Somogy megye
Számítás; X X X III. 5.

Leírás; 2001

HALASPACK RT.

Fémművesség

A népművészet, népi díszítőművészet fogalomköre meglehetősen nehezen megfogható terület, vizsgálata nehéz feladat elé állítja a kutatót: a ma múzeumlátogatóinak, olvasóközönségének kell közvetítenünk a múzeumok holt anyagát, letűnt korok embereinek életébe, gondolatvilágába kell beleférközni ahhoz, hogy megfejthessük, mit is akart kifejezni egy-egy tárgy elkészítésekor az, aki geometrikus vagy virágmintákkal díszítette azokat. A fémművességről szólván, vas, bádóg, réz eszközöket vizsgálván a kérdés még nehezebb: ezeket a népművészet körébe vonni igen bajos dolog.

A vas megmunkálása mindig is erre képzett mesteremberek, a kovácsok, vasverők feladata volt, munkájuk során anyagszerűség, az alkalmazott technikákat illetően a célszerűség vezette őket. Mesterségbeli fogásaik, technikai, formai megoldásaik eléggé kötöttek, egyrészt a megmunkálandó anyag, másrészt a mesterségbeli tudás átadásának, átvételének hierarchikus rendje miatt is. Ez a későközépkorban létrehozott, s 1872-ig működő céhek rendszabályozott, minden területen kötött időszakában még inkább érvényes.

A vasművesség két fő ága közül fentiek nemcsak a kovácsoltvas eszközöket előállító kovácsokra vonatkoznak, a vasöntés mesterségbeli fogásai, alkalmazott technikái még inkább kötöttek, a munka jellege miatt nagyobb szervezeti egységben folynak, manufakturális, illetve később gyári keretek között. Míg a kovács munkájára, a kovács által készített eszközökre nem jellemző a nagyobb mérvű kereskedelem, a manufakturális, de főként a gyári előállítású öntöttvas termékek szinte kizárólag kereskedelem révén jutottak el a használókhoz. Fokozott mértékben érvényes ez a vasbányával és kohóval nem rendelkező területeken, gyakorlatilag az ország nagyobb, belső részén.

A gazdálkodás tárgyai, a paraszti használatban lévő munkaeszközök alapvetően fából készülnek, de munkavégzésre alkalmas részük legtöbbször vasból kovácsolt. A munkaeszközökön, használati tárgyakon a díszítés nem általános, nem funkcionális, a kézzel való megfogás felületein a használatot zavarná. Egyéb helyeken mégis némi faragással, egyéb módon való díszítéssel látják el azokat a tárgyakat is, amelyeket használnak, így azoknak funkcionális megfelelésükön túl esztétikai értékük is van: elsődlegesen a tárgy formája, alakja, majd a felületek díszítése jellemző. A díszített tárgyak

nagy részéről azt is tudjuk, hogy ajándékként, szerelmi ajándékként készültek, eredeti funkciójukat gyakran elvesztve. (K. CSILLÉRY K. 1971.)

Fémművességről szólván a kovácsoltvasból készült tárgyak lesznek vizsgálódásunk elsődleges alanyai. A népművészet körébe tartozó használati tárgyak, munkaeszközök nagy részét specialisták, háziiparosok, kézművesek, mesteremberek készítették. Különösen így van ez a gyakran speciális szakmai tudást igénylő fémtárgyak, eszközök esetében, amelyek nagy részét kovács készíti, kisebb részét is mesterember, bádogos, lakatos, drótos, rézöntő cigány, illetve cigánykovács. A népművészet fogalmkörébe vonni ezeket azon megfontolásból lehet, hogy ezeket a felhasználók ízlésének megfelelően készítették, ily módon hatott vissza a kézművesekre, iparosokra a népi ízlés, a népművészet körébe tartozó díszítőművészet, formai jegyeit, díszítő elemeit a megrendelő ízlése határozta meg.

A fémből készített tárgyak szokásos díszítő eljárása a felület beveréssel, pontozással, poncolással való díszítése – kovácsoltvas tárgyaknál, geometrikus, vagy virágminták alkalmazása, monogramok, datálás, geometrikus térkitöltő elemek használata.

Öntött tárgyaknál szokásos díszítő eljárás a reszelővel való utólagos díszítés (pl. csengők, pásztorok kampója, baltája, stb.). Díszítésként jelentkeznek a mesterjegyek, a készítőt jelölő beütések, amelyeket manufaktúrák, később gyárak is alkalmaztak.

Egy táj, megye tárgyi anyagáról, díszített eszközeiről azért is nehéz írni, mert még a tárgyi néprajz körébe utalható cikkek, tanulmányok is csak nagyritkán közölnek valóban a tárgyakról anyagot, egy-egy tárgytípus bemutatása, elemzése meglehetősen ritka. Ily módon tehát a megyei népművészeti kötetek tanulmányai sokszor nem összegzések, hanem kényszerűen egyszerre alapközlések és összefoglalók, ami sokszor meglehetősen egyenetlen teljesítményt jelent.

A fémművesség tárgyai többnyire vásárokon megjelenve jutottak el távoli vidékekre, a vásárlókhoz. Somogy vármegye XVIII. századi leírásában meglehetősen kiábrándító képet kapunk a vásárolás lehetőségeiről:

“... ennek a vármegyének köztudomásúan egyetlen nagyvárosa sincs, s nincs olyan főhelye sem, ahol a vásárokat, az áruk forgalombahozatalát le lehetne bonyolítani megfelelő módon, ami pedig van, az mind a jobbágyságnak s a paraszti-rendnek való csak ...”

(idézi KANYAR J. 1989. 143.) Ugyanott olvashatunk az iparosok rétegéről: "... A megye területén élő iparosok mind paraszti rendű emberek, nemcsak iparukat gyakorolják, hanem mezőgazdasági munkával is foglalkoznak, valamennyien a földesúri joghatóság alá tartoznak. Sokan mennek el nyárra messzi földre aratni, csak azért, hogy téli kenyерüket biztosíthassák, s ezek inkább csak télen dolgoznak iparukban. ... mióta az iparosokat adózásnak vetették alá, közülük igen sokan, a szerfölyt nagy szegénység súlya alatt, lemondtak előző foglalkozásukról, a cég-társulatot is teljes egészében elhagyták, mások viszont fel sem vetették magukat a cégbe, hanem elsősorban mezei munkára adták fejüket s foglalkozásukat csakis saját szükségletük fedezésére gyakorolják." (KANYAR J. 1989. 144.)

A múzeumokba bekerült fém tárgyi anyag nagy része a múlt század második feléből való, abból az időszakból, amikor a hagyományos fémművesség keretei kezdenek megváltozni, majd az ipartörvényt követően (1872) megszűnnek a céhek, amelyek keretet szabtak addig a kézműves mesterségeknek. BARTÓCZ József a magyarországi kovácscéhekről szólván így ír erről: "A kovácsok vonatkozásában több oldalról is jelentkezett a veszély. Egyrészt a mesterség differenciálódott. Egyes szakmák termékeire már nem volt igény (pajzsgyártók, fegyverkovácsok, tükovácsok). Így ez a helyzet a céhek között állandó vita tárgya lett. A XIX. sz. elején megindult nagyarányú építkezések ugyan fellendítették a vasművességet, gyönyörű kovácsolt erkélyek, ablakrácsok, vaskapuk és kerítések készültek, erre azonban csak a jól képzett kisszámú művészi érzékkel rendelkező kovács vagy lakatos vállalkozhatott." (BARTÓCZ J. 2000. 48.) A kovácsoknak először a külföldről érkező vastermékekkel valamint a hazai vasgyárak áruival kellett versenyezni. A gyáripar olcsó termékkel jelentkezve versenyt jelentett a kézműiparnak. "A kéziszerszámok készítését a kovácsok kénytelenek voltak átengedni a gyáriparnak. A kovácsmesterség másik nagy területe az állati vontatású kocsik, szekerek vasalása, az állatok patkolása, valamint az ekék készítése, élezése vonatkozó igény is rohamosan csökkent." (BARTÓCZ J. 2000. 49.)

A kovácsok készítették épületekhez ablakrácsot, ablaktáblákat, ajtóvasalásokat, kilincseket, házoromdíszeket, széldezska fogó vasakat, stb. Változatos formája, díszes kialakítása lehetett a kovács készítette egyszerűbb használati eszközöknek, tárgyaknak is. A fémművesség tárgyi anyagát a kovácsokon túl parasztok, de inkább paraszti specialisták készítették: rézből csengőket, dísztárgyakat (csatokat) öntöttek. Ólomból öntöttek orsókarikákat, guzsalyszegeket, kampós

Somogy Megyei Múzeum
MA-2232
-2001
Mégsejt adattár

botok fejét. Főleg pásztorok díszítették ólomberakással botjaikat, ostorok nyelét, késtokot, borotvatokot.

A cigány fémművesek is a falusi specialisták közé tartoznak. Öntöttek csengőket, pipaszurkálókat, csigacsinálókat, vasból kovácsoltak cigányfogásokat. (TIMAFFY L. 1991. 261.) A Somogy vármegyei statutumokban, 1725-ben a következőket határozzák: "Cigányok a méltóságos főispán úr birtokain huszonöten fognak maradni, s számukra engedélyeztetik, hogy a vármegye területén járjanak-keljenek és gyakorolják a kovácsmesterséget, oly módon azonban, hogy igen szigorú fegyelem alatt tartassanak... (idézi KANYAR J., 1989. 139.) A kaposvári járás 1761. évi összeírásában 83 főből 7 Kovács nevű s két Kolompár nevű cigány van (KANYAR J., 1989. 141-142.) A mesteremberek közül az ötvösök, lakatosok, késesek, rézművesek, óntöntők különböző munkái is eljutottak a parasztsághoz. (HOFER T. 1979. 138.)

A fémművesség körébe tartozó tárgyak zöme mezőgazdasági munkaeszköz, fa fogóval, nyéllal, s kovácsoltvas fejjel, munkavégző résszel ellátott szerszám. Másik nagy tárgycsoport, amely a múzeumi gyűjteményekbe, kiállításokba bekerült, a famegmunkálás ugyancsak kovácsoltvas, illetve acél, vagy acélozott élű szerszámok, az ácsszerszámok csoportja. Egy 18. század végéről származó összeírásból kiderül egy jobbágygazdaságban lévő vas, illetve fém tárgyak sokasága:

Major János jobbágy hátrahagyott javai – 1771-ből: "... egy öreg fejsze, egy baloska, egy szekercze, egy öreg fűrő, három kisebb fűrő, két kasza, két harang, egy véső, egy birkanyíró olló, egy lakat, két avitt vaskarika, egy pár kés, egy olló, egy kotró véső, egy vas vella, egy vas só törő, egy avitt vas fazék, ... újra a szőlőt megböcsülvén minden edénnyel együtt, három kapával, két meccző késsel 50 ft, ..." (KANYAR J. 1989. 181-182.)

Az a tény, hogy a legnagyobb számban lévő fémtárgyak munkaeszközök, meghatározza díszítésüket is. A fogásra alkalmas rész, a fa nyél mindig díszítetlen, a vas, acél fej, az eszköz munkavégző része viszont gyakran díszített. Azt is tudjuk, hogy a mezőgazdasági munkák szerszámok általában fa és fém kombinációi, a teljes fa szerszám ritka: gereblye, kévekötő fa, amelyekkel nem nagy igénybevételt jelentő munkákat végeznek. A nagyobb erőkifejtést igénylő eszközök, sarló, kasza, még inkább a famunkák sokféle eszközei vas, acél munkavégző résszel, fejjel, vágó éllel készülnek.

A kovácsok sokrétű munkájáról jó áttekintést nyújtanak a XVIII. századi munkabér megállapítások:

“Magyar logos kocsi vasallásátul midőn az ember maga ad hozzá valót	6.-
Győri kocsi vasallásátul uj vasbul	4.-
Kocsi kerék vasallásátul uj vasbul	-40
Avit sénébül	-30
Egy hosszú marokvas csinálásáért és föllütésiért	-10
Ha pedig a gazda maga ad szeget	-3½
Öreg ökör szekér vasallásátul	5.-
A kovács ha maga patkóját szegel együtt adgya	-15
Egy tengöl vasallásátul ujonnan	-40
Egy szántó vas egész nádlásátul	-40
Fél nádlásátul	-25
Eke nád csinálásáért	- 5
Egy öreg fejsze aczilozásáért	-12
Ha a foka eltörik csinálásátul	-10
Egy vödör vasallásátul a gazda vasábul	-10
Egy kapa nádlástul fokig	-25
Kisseb kapa nádlásátul	-15
Förhenczés kisafa vasalásátul	-20
Derék szeg csinálásátul	- 5
Kerék szegért	- 2
Löcs kaváért	- 4
Egy pengőért belsőért	- 4
Külsőért	- 1½
Malom csákány élesetésiért	- 1
Aczilozás	-10
Egy korong vas	-5”

(SML Közgyűlési jegyzőkönyvek Munkabér megállapítások 1759. SML IV.A.1.A.)

A “vasalás” fa alkatrészek kovácsolt vassal való erősítését jelenti, a “nádalás”, “nádlás” a vas eszközök vassal való hegesztését, megerősítését, az “acélozás” pedig vasnak acéllal történő összehegesztését. (FRECSKAY J. 1896. 14.)

MAGYAR Kálmán 1987. évi feltárása során Segesd mezőváros XVII. századi kovácsműhelyének elrejtett eszközeit, termékeit ismerhetjük meg, azt a szerszámanyagot, amellyel a kovácsoltvas munkaeszközöket készítette a kovács. Az is kiderült az ásatás körülményeiből – a tárgyak az eredeti járószint alól, 80 cm mélyről

kerültek elő – hogy a leletegyüttest elrejtették. A megtalált kovács munkaeszközök: egy szarvasüllő, három tűzifogó, négy verő- és formázókalapács, egy fenőkő, egy lemezvágó olló, két olló. A kész, vagy félkész termékek: szív alakú, félhold alakú formált vas, lakat, lánc, patkók, bárd, kocsi vasalások, lyukvágók, kések, szegek, horog, vasgyűrű, egyéb töredékek.

A mezőgazdasági munkák eszközei közül az ekék vas alkatrészei a legkorábbi emlékek. A népvándorláskori ekepapucs utal a terület korai művelésbe fogására, a középkori régészeti anyagból Barcs környékéről (Pusztabarcs, Szilítanya) egy kapa (1. kép) egy sarló (2. kép), képviseli a földművelés kézieszköz-anyagát. A famunkák munkaeszközei között a bronzkorból köpüs vésőket, a középkorból vékony nyakú és pengéjű ácsszalut, fejszét, vésőket találunk (3. kép). A régészeti anyagban található ökörpatkó, a halászat eszközei között szigony, horgok, valamint egyéb használati és dísz tárgyak, öntött csattok, karperecek (4. kép), réz ruhadíszek, kések és egy balta nélküli szőlőmetsző kés (5. kép). A régészeti leletek között talált fém tárgyak formai és funkcionális azonossága évszázadokon keresztül kimutatható a legtöbb eszköznél (pl. szőlőmetsző kések, famunka eszközei, mezőgazdasági eszközök, stb).

A mezőgazdasági munkák eszközei közül nagy számban szerepelnek a fogazott élű sarlók, az *“aratósarlók”*. Ezek korai darabjait kovács készítette, majd egyes vidékeken manufakturális keretek között szériában készítették s vitték eladásra más vidékekre. Gönczi Ferenc régibb gyűjtéséből származó fogazott élű sarlók között három díszítettet is találunk. Az egyiknek széle félkörív alakú beveréssel, poncolással díszített. Gönczi feljegyzése szerint egy horvát földműves ajándéka. A másik a leírás szerint *“Csillagos díszítés a sarló részen végig, egyik oldalról.”* A harmadikról annyit jegyez fel Gönczi, hogy beszerzésének ideje 1912 előtti, a sarlót egyik oldalról *“kivésések, cifrázatok”* díszítik. (6. kép)

A másik nagyobb kovácsoltvas tárgycsoportot a *“szőlőmetsző kések”* alkotják. A szőlőművelésnek régi hagyományai vannak Somogyban. A 18. század második felében a földművelésre alkalmasabb határral rendelkező helységek (Szőlőskislak, Szöllősgyörök, Kéthely) határukat már mind három nyomásban művelték. A fonyódi, marcali, baglasi és a gombai hegyeken több községnek is voltak szőlői. (KNÉZY J., 1991) A Berektől, a Kis-Balatontól délre, dél-nyugatra eső dombvidéken is nagymúltú borvidék húzódik végig. *“Fényes Elek a megye legjobb borait termelő tájai közé sorolta. Kiemelte, hogy*

Kéthelyen a “baglasi hegyen jó veres bort termeszt” a lakosság. Marcali szőlőhegye nagy kiterjedésű”. Gadánynak is jó szőlőhegyét jegyezte fel, Gombával és Horvátkúttal kapcsolatosan igen jó fehér boráról ír. Felsorolásából Gamás, Edde, Tapsony sem maradt ki.” (KNÉZY J. 1991.) Megjegyzi, hogy jobb minőségű bor a nagyobb uradalmakban (Széchenyi, Hunyady, Festetics) és a közép- és kismességnél termelt. Közli 1796-ból a marcali hegyen lévő, Duka Dömötör vasáros szőlőjének és présházának leltárát. A részletes leltár a következő – tárgyunk szempontjából érdekes - tételeket tartalmazta: bor szűrő vass rosta kettő, csöbör hordó rud vass lánczon, “Prés házban egy prés kerek sróffal, két vas karikára, az árbótz fákban nyóltz vass srófok, egy kultsal, két vas kapotsal...Pintzében két vass abrints, egyik kultsos, másik kults nélkül, csapp fúró kettő, egyik hajtó, két metszővel, egy harapófogó, egy kis kalapács, egy pintérező késs, ... tőtike réz csapra, két vass abrintsra egy, ... bor tisztító rosta vass nyéllel egy, pálcza vasbul, 15 akót mérő egy, hébertartó vass a falba, ...” (KNÉZY J. 1991. 472)

A Somogy megyei múzeumok kiállításain, s a gyűjteménytárakban a szőlőmetsző kések mindkét típusa, a baltás és a balta nélküli is megtalálható, bár a baltás metszőkés dominál: a fellelhető szőlőmetsző kések között csupán egy-két balta nélküli fordul elő. A baltás típusú metszőkések a kopasz vagy csapos fejművelés eszközei, húzva és vágva metszésre alkalmasak. A balta nélküli metszőkések enyhén ívelt, félhold alakú pengéje húzva metszésre alkalmas, kisegítő eszközök, kézibaltával együtt használták. (KECSKÉS P. 1982.)

A baltás típusú metszőkések formai kialakítása hasonló, eltérést a méretek különbözősége okoz. A baltás szőlőmetsző kések két változata az ívelt, rövid élű és a hosszabb, egyenes élű, rövid ívelt csúccsal. A balták is lehetnek egyenes oldalúak, illetve trapéz alakúak. A díszítés általában a penge felső szélét kíséri végig, gyakran a baltát is díszítik beveréssel, datálással, monogrammal. A kaposvári múzeum gyűjteményében lévők közül a legszelesebb pengéjű szőlőmetsző kés éle erősen lefelé hajlik, baltája kicsi, a kés felső széle beütésekkel díszített. A kés nyéltüskéje vasörvvel megerősített nyélbe van beverve. 1934-ben gyűjtötte Gönczi Ferenc Taszáron, feljegyezve hogy “A szőlőt a görbe résszel metszették a hátul kiálló résszel pedig vágta.” Egy másik kés keskenypengéjű, enyhén lefelé hajló élű, baltája alig emelkedik ki a kés felső élének síkjából. A harmadik fa nyele hiányzik, jól látszik hosszú nyéltüskéje. A kés felső széle és a balta is egyenes és ív alakú beütésekkel gazdagon díszített. Végül egy kisméretű kés képviseli a balta nélküli szőlőmetsző késeket. (7. kép.)

A baltás metszőkések következő csoportja szintén nyéltüskés, rövidebb-hosszabb pengéit, a balta felületét beverések, poncolás, monogram díszíti. Az Ordáról származót 1924-ben gyűjtötte Gönczi Ferenc, baltáján pontokból és ívekből bevert dísz látható. Pengéjének éle duplán ívelt, húzva-tolva metszésre egyaránt alkalmas. A Kaposvárról bekerült szőlőmetsző kés széles, ívelt baltáján csillagszerű poncolt díszek között KHI monogram a tulajdonost jelölhette. A Szilvásszentmártonból származó kés enyhén ívelt pengéjéből lekopott, alig kiemelkedő balta nyúlik ki, a kés kopott felületén beverések nyomaival. (8. kép)

A szőlőmetsző kések egyik legszebb darabja hosszú nyelű, pengéje kopottas, rövid, szépen ívelt. Baltája a pengéből ívekkel tagoltan kiemelt, csipkés szélű, felületét gazdag mértánias poncolás díszíti: rácsszerű beverés, pontozás, monogram. (9. kép)

A török hódoltságot, a felszabadító harcokat és a Rákóczi-felkelést követően a 18. század első felében meginduló telepítések és spontán betelepülések, valamint a természetes szaporodás megnehezítette az "elvadult területek miatt összeszűkülő határú falvak megélhetési lehetőségeit". Kézenfekvőnek látszott a középkori földszerzési gyakorlat, az erdőirtások továbbfolytatása. A 18. század első felében az irtások nagy arányú kiterjedése a földesurak és az úrbéresek számára egyaránt előnyös volt: "Az irtásokra kivetett viszonylag mérsékelt szolgáltatások ugyanis csábítólag hatottak a kevés földdel rendelkező úrbéres lakosságra. Ugyanakkor érdekelték voltak az irtásokban a birtokosok is, akik az adómentes időszak eltelte után az állami adóterhek által nem zavart s ennek következtében nagyobb jövedelmet láttak e területekben." (KANYAR J. 1989.) A Szentgyörgyvári, bagolai és látóhegyi szőlőhegyek articulusaiban 1771-ből a következőket olvashatjuk: Articulus 26.

"Hogy egyik gazda a' másik elejben rendetlenül ne ircson és az által veszekedést és verekedést ne okozzon, senkinek irtani az uraság tisztjei engedelmé nélkül nem lesz szabad, ha nem a' ki mennyire engedelmet nyer, magát ahoz tartsa 4 forint büntetés alatt, ehez járul az is, hogy a' mely föld egyszer szőlővel bé plántolva lészen, azt szántó földre fordítani az föld el veszése és 4 forint büntetés alatt az uraság vagy hegy mester engedelmé nélkül nem szabad." (KANYAR J. 1989. 167.)

A marcali gyűjteményben található szőlőmetsző kések legegyszerűbb formájú, legnagyobb méretű darabját talán nem is szőlő metszésére, hanem bozót vágásra, irtásra használták: a penge hossza 25 cm,

magassága, az él csúcsa és a balta éle közötti távolság 22 cm. Nyéltüskéje hosszú nyélbe illesztkedhetett. A képen látható másik szőlőmetsző kés kisméretű pengéjén trapéz alakú baltát alakított ki készítője, a felületét félkör alakú beveréssel sormintaszerűen díszítette. A harmadik kés baltáján PJ 1818 monogram és datálás, fölötte kehely alakú beütés ívekből kialakítva. (10. kép)

A csurgói Városi Múzeumban, a zamárdi iskolai gyűjteményben valamint a barcsi Dráva Múzeumban szép számmal találni hasonló baltás, beveréssel díszített szőlőmetsző késeket.

Galgóczy Károly Széchenyi Lajos gróf somogyvári uradalmának leírásában említi 1855-ből a szőlőmetszés bérét:

“Ősszel és tavasszal 12-16 garas a mezei munkás bér, szőlőmetszés 25-30 garas és 1 itcze bor.” (KANYAR J. 1989. 317.) A szőlőmetsző kések a filoxera pusztítását követően tűntek el, vagy másodlagos használatba kerültek, csutavágásra használták őket. Helyüket átvette a metsző olló, amit az intenzívebb szőlőfajtákhoz használtak. A filoxera pusztítása a századfordulóra megállt, amint az kitűnik egy akkori híradásból: “A filoxera különben elérte romboló munkájának határát, mi kitűnik abból is, hogy míg az 1893. évben még 2 község, a múlt évben már egy sem vétetett filoxera-zárlat alá, mert kamarai kerületünk minden bortemeléssel foglalkozó községe jobbára már inficiálva van, ha van is, különösen Somogy megyében, még a filoxerának mit pusztítani, a régi szőlők fenntartására fordított gondoskodás oly racionális, az új szőlő telepítése s nemesítése körül kifejtett tevékenység 4-5 év óta oly állandó s fokozatosan halad előre, hogy nem sok idő választ el bennünket attól, midőn a jobb évek termését elérjük.” (KANYAR J. 1989. 378.)

A mezőgazdasági eszközök egyéb típusai jóval kisebb számban képviseltetik magukat a díszített tárgyak között, mint a sarlók és a szőlőmetsző kések, díszítésük is szegényesebb. A barcsi gyűjteményben található köpüs, B monogramú répaásót köpűjén csupán egy körbe foglalt csillag beütésével díszítette a kovács. (11. kép) A szénavágók kovácsoltvas lapos szára kedvelt helye a beveréses díszítéseknek. Az egyik szénavágó JA monogramos beütését kétoldalt három-három pont beütésével díszítették, a másik TJ betűit ugyancsak pontokkal vették körül (12. kép), a gyökérirtó kapa belső lapján félkör és csillag alakú beütésekkel díszített. (13. kép)

A kovácsmunkák fontosságát, a kovácsoknak a mezőgazdasági munkák eszközellátásában betöltött szerepét mutatja az is, hogy a

megye 18-19. századi községi pecsétjeinek majd mindegyikén egy vagy több kovácsoltvas eszköz szerepel, mint a településre utaló fontos jelkép. (NAGY P. 1995. 19-40.; BEZERÉDY Gy. 1997. 111-144). Így legtöbbször ekevas, csoroszlya együttesen szerepel: a néhány címerállatos, címerpajzsos pecséten kívül szinte mindegyiken előfordul. Sok település pecsétjén szerepel szőlőmetsző kés (Faluhídvég, 1790.; kacorkés: Kaposújlak, 1769.; Kőröshegy három pecsétjén, 1738, 1769, 1769.), sarló, aratósarló (Fajs, 1812-1846.; Gadány, 1830-56.; Gyarmat, 1843.; Kadarkút, 1849-1853.; Kisbárapáti, 1854.; Lízó 1771, 1852.), kasza (Gige, 1819.; Kisbárapáti, 1854.; Kisberki, 1845.; Kisdobsza, 1853.; Kozma, 1788.; Kutas, 1815.)

Az állattartással kapcsolatos, díszített vaseszközök száma még kevesebb. A pásztorok által használt terelőeszközök, botok, balták egyike-másika igen díszes kivitelű. A faragott fa botokat helyenként cifrázott fejű balták, kanászbalták, rézfokosok váltják fel. A bőszenfai mezőőrtől vásárolt balta kanászbalta volt eredetileg, nyele szegekkel kivert, feje egyszerű kialakítású acél baltafej. A Kopaszhegy pusztáról való "régi pásztor fokos" Kapolyi Antal juhászé volt, 1928-ban vette tőle 10 pengőért Gönczi Ferenc, s ennyit ír róla: "Foka ónból, botja sárgabarnás." (14. kép) Díszesebbeket talált BÁTKEY Zsigmond néprajzi múzeumok tárgyi anyagát bemutató kötete számára Somogy vármegyéből, igaz, ezek fából és szaruból, vagy csak fából készültek. A következőképpen írja le: Juhász kampó, "Vagy inkább juhász kampóból és fokosfejből kombinált bot. Feje egészen szaruból van kifaragva, oldalán bevéselt s vörös és zöld pecsétviasszal kitöltött virágdísz, végén kifent bajúszú, pörgekalapos, szabadon faragott emberfej látható." Közli egy hasonló másiknak a rajzát is, amelyre lófejet faragott a pásztor, majd erős kritikával egy harmadikat, "... egy darabból, egész állatsereglettel. Tudálékos ember munkája, a mely minden technikai kiválósága mellett is elárulja azt, milyen ízléstelenségbe téved a parasztművész, ha a maga talaját elhagyva mindenáron virtusdarabot akar alkotni." (BÁTKEY Zs., 1906. 107.) A réz öntést általában egy-egy pásztoember is meg tudta csinálni, de rézművességgel a cigányok is foglalkoztak, lekvárfőző üstököt, pálinkafőző edényeket is készítettek. A rézműves a kovács és a lakatosmesterséghez hasonló szerszámokat használ: kalapácsokat, üllőket, fogókat, fakalapácsokat. (BODGÁL F., 1981.)

Az állat terelését, egyben tartását szolgálta a kolomp, csengő is. Az állat a csorda, nyáj, ménes, stb. megszokott hangjaira mozog, követi társait. Csengőt elbitangoló állatoknak, bárányoknak tesznek a

nyakába, hogy a pásztor hallja, merre járnak. A szekér mellett futó csikóra is tesznek csengőt. A Csökölyről való harang alakú, sárgaréz csikócsengőt utóbb birkákra is használták. Egy másik csikócsengő harang formájú, rézöntő cigány munkája lehet. Belsejében vasdróttal rögzített vasgolyó adja meg a hangját. (15. kép)

Az állatok legeltetésének egyik kelléke a béklyó, amivel az egyes állatot szabadon hagyva legeltethették, nem kellett rá vigyázni, nehogy elkóboroljon, a tolvajok sem tudták egykönnyen elkötni. A korábbi fabéklyókat felváltó vasbéklyók többféle változatát ismerjük. A láncos béklyó vagy cigánybéklyó láncszemekből van úgy összeláncolva, hogy a béklyó egyik fejét a szár egyik láncszemén kell átdugni, s így az állat nem tud megszabadulni tőle.

A tolvajok ellen bonyolultabb, lakattal záródó, kulccsal nyitható ún. kulcsos béklyót vettek az ügyesebb kovácstól, aki meg is acélozta a béklyó láncszemeit, karikáját, hogy reszelővel, vasfűrészsel le ne tudják vágni a ló lábáról: "A békót előbb veres izzóvá tüzesítették, azután aczélreszelék és boraxporban fürdették, mitől üvegszerű zománczot kapott s a reszelőnek ellentállott." (BÁTKY Zs. 1906. 87.) Ritkán díszítették a béklyót, reszelővel, hidegvágóval ütöttek, reszeltek bele mértanias formákat. (16. kép.)

A Balaton mellett, folyóvizek mellett halászattal éltek. A halászat egyik fontos kelléke a szigony, amelyet kovácsok készítettek két-, három-, négy- sőt ötágúra is. A vaskos, köpűs szigony ágait hevítés után hasítással vágták szét, majd kovácsolás után egyenlő távolságra széthajtotta, meghegyezte a kovács, s visszahajló "szakát" vágott az ágak végeire. (17. kép) A vékonyabb, könnyebb négy-ötágú szigonyoknál általában tűzihegesztéssel illesztettek a két szélső szár közé középre még másokat. A háromágú szigonyt gyakran készítették vasvillából, ágait szaka-szerűen hegyesre kovácsolták, egyik előre, másik kettő hátrafelé állt. (18. kép) A szigony használatát törvény tiltotta, már a századforduló körül kiveszőfélben lévő halászszerszám volt, mert ívó halra használták, s ezzel a halszaporulatot veszélyeztették. A szigonyt főként tiszta vízben lehetett használni, de éjjel, világitás mellett is fogtak vele halat partról, csónakból, vízben gázolva, vagy télen, léken keresztül. Kovácsok készítették a vaskos, erős vágóhorgokat, a háromágú horgonyokat a halászok számára. Vízen járó emberek használták a csákyát is, melynek köpűs vége a fej felé ellapul, majd két ágban végződik: az egyik egyenes, hegyes, a másik kampósra hajlított. A lapos vas felületét a kovács félkör alakú beütésekkel, pontozással díszítette. (19. kép) A kétnyelű nádarató

kések is a Balatonhoz tartoznak. Széles pengéjük kétoldalt köpűben végződik, amelybe egy-egy fa nyelet erősítenek, s tolják a kést a nádat levágni. (20. kép)

A mezőgazdasági munkák számtalan más eszköze is a kovács terméke. A múzeumi gyűjteményekben szép számmal találunk szérűnyesőket, ág- és szárvágókat, ösztökéket. Ezek kisebb felületűek, kevésbé alkalmasak díszítésre.

A megye erdeinek kitermelése a 18. századra meglehetősen nagymértékűvé vált. 1772-ben királyi rendelettel korlátozták a fából való építkezést. Somogy megyében szüntették meg először - elsősorban a fában szegény vidékeken - a borona vagy talpas-vázás sövényfalú épületek építését. A Széchenyi uradalom egyenesen megtiltotta a betelepülő németeknek, hogy az épületek "derekait" fából emeljék és egyébként is pl. a marcali uradalom területén minden téren korlátozta az épület- és szerszámfák, de még a fűtőfák kitermelését is. (KNÉZY J. 480.)

A gyűjteményekben található fafaragó eszközök nagy száma utal a erdőkre, az erdőkielés, fakitermelés, faragás jelentőségére. Régészeti anyagból is kerültek elő faragó fejszék, szaluk. Az épületeket ácsok, molnárok faragták, de kisebb famunkákat minden erdővel, fával rendelkező ember maga végzett a ház körül. A 19. század során már "...a molnár irtást nem tehetett, épületfát sem vágthatott, tűzifát csak dölt fából vehetett. Kötelességük volt napi 5 garasért faragó munkára bármikor az uradalom rendelkezésére elmenni. 1818-ban a látrányi malmot öten, a Csák malmot is öten vállalták. Ez a szerződés kimondta, hogy a robotot faragómunkával kell teljesíteniük. (KNÉZY J., 1998. 391.)

A famunkák legfontosabb kéziszerszáma a fejszék, balták sokféle formájú és elnevezésű faragó, hasító, vágóeszköze. A fejsze, hasító fejsze fokától eléig ék alakúra kovácsolt, nem túl széles fejű eszköz. A barcsi Dráva Múzeumba egy szív alakúra formált beütésekkel és ME monogrammal díszített és megjelölt darab került Szentborbásról. A szív alakú beütött mintát eredetileg rézzel ki is töltötte készítője. (21. kép) Az "ácsszalu" középkori ábrázolásokról jól ismert régies formájú, élének enyhén előre ívelő széle, fejének trapéz alakú lapja egyenes beütésekkel és pontozással mértanias mintával díszített. (22. kép) Ugyancsak régies a karcsú, keskeny, széles élű "bárd", amellyel széles gerendák lapjait bárdolták egyenesre. Lapja kisméretű félkör alakú beütésekből kialakított virágmintákkal díszített, köpűjéhez

csatlakozó részén két mesterjegy látható. (23. kép) Az ívelt élt, keskeny nyakú bárd jobbkezes kialakítású, kovácsolt vas szerszám, nyele hiányzik. Elülső lapját beütött ívekből és pontokból kialakított mintázat díszíti. (24. kép) A rövid nyelű, vaskos testű szekerce, "kisszalu" szögletes kialakítású, kovácsolt, lapjába díszítésül dupla íveket és pontokat ütöttek be. A drávai erdők irtásánál használták. (25. kép) A következő balta lapjába beütött ívek és körök embert formálnak. (26. kép)

A háztartásbeli, konyha körüli munkák eszközállományának jelentős része is fém, elsősorban vas alapanyagú. A szerszámok, eszközök anyaga általában kovácsoltvas, az edényeké öntöttvas, ritkábban vörösréz vagy bádóg. A szabad tűzhely elengedhetetlen kellékei a tűzikutya, a vasnyársak, pecsenyevillák, a fazekak, lábasok alá való vasháromlábak. Még az 1920-as években is több volt a kémény nélküli füstökonyha, mint a szabadkéményes, sőt e régebbi típust még 1950-60 körül is szép számmal fellelték. A kemence, kályha szájánál főztek, itt lógott le a rézbogrács, később a padkán sárfallal körülvevett katlant is építettek, amely főként vízmelegítésre szolgált. A kályha szájában vagy előtte főztek háromlábú cserépfazékban, vagy vasháromlábakra állított vas-, illetve cserépfazekakban. (KNÉZY J. 1991.) Kéményeket a kishemesi és a jobbágyházakban az 1810-es évek kezdtek nagyobb lendülettel építeni. Ez fejlettebb füstelvezetést, tisztábban tartható, szebben berendezhető konyhát is jelentett, ahol már a legfontosabb sütő-főző eszközökön kívül reprezentálni lehetett a család szebb tálaló és díszedényeivel. Ez a korábnál nagyobb mértékben hozzájárult az edénykészletek gyarapításához, a paraszti háztartásokban is a reprezentáció céljait szolgáló darabok beszerzéséhez. A réz edények a nemesi konyhák kedvelt sütő-főző eszközei voltak. Kolompárok készítették a rétes vagy lepény sütő tepsziket, kávékannákat és csészéket, réztölcsért, törköly és seprő égető fazekakat. A falusiak leginkább a széles aljú, felfelé összeszűkülő hengeres oldalú, láncra lógatható rézbográcsot használták. De az öntöttvas edények, vasfazekak, lábasok hamarosan csökkentik a konyhákban a rézedények számarányát. Az olcsóbb vasedénnyel a vásárokon megjelentek a vasárosok is. (KNÉZY, 1984. 159.)

A tűzikutyát a padkán rakott szabad tűznél, más vidékeken a kandallóban tűzifa feltámasztására használták, hogy a levegő jobban járja át az égő fát, könnyebben égjen, kihajló "ágai" nyársak forgatására alkalmasak. Kovácsoltvas eszközök, hevítve hasítással, nyújtással könnyen kialakíthatók. (27. kép) A vasnyársak a szabad

tűzön való hússütés eszközei. A nyárs egyik végét derékszögben kétszer meghajlítják, ezzel a nyárs könnyen forgathatóvá válik, s másik végét rátámasztva a tűzikutya kihajló ágira a rátűzött húst lassú forgatás mellett szépen meg lehet sütni. (28. kép) A pecsenyevillával a serpenyőben, lábasban sült húst fordították meg. Négyzetvasból kovácsoltak, hasított villás végük hegyesre nyújtott, nyelük visszakunorodik. (29. kép) A konyha régibb edényei a rézbográcsok. A kolompárok készítette edényeket vásárokon lehetett megvenni. Széles, enyhén domború aljától felfelé szűkülő száját kétoldalt rézpánt szegélyezi, ennek felhajlított végeibe kapcsolódik bele a lapos rézlemezről kalapált fül. (30. kép)

A nyílt tűzön való főzés edényei a lábasok, amelyek három lábbon a padkán, az alájuk rakott tűz fölött állnak. A vas edények nagyobb arányú térhódítása az öntöttvas tömegtermékek megjelenésével a múlt század második felében indult meg. Az öntöttvas lábasok kezdetben ugyancsak a tűz fölé kerültek, három lábbal a tűz vagy alá rakott parázs fölött állva lehetett bennük főzni, vagy a laposabb serpenyőkben sütni. (31. kép) A lábasok később elvesztették elnevezésük elemét, a lábakat, s lapos fenékkal készültek a zárt helyen égő tűz melegére, sparhertre, csikótűzhelyre. Ha mégis szabad tűzön akarták használni, kovácsoltvas állványon, vasháromlábbon állították az edényeket a tűz fölé. (32. kép) A vas háromláb változatos formai megjelenésű lehet, egyenes oldalú, kört is formálhatnak oldalai, sőt, nagyobb edények alá négyoldalú "háromlábát" tesznek. (33. kép) A rakott sparhelt és a kemence tartozéka a tűzlapát, lapicka is, tűzrakáshoz, hamu eltávolítására használták. Kovácsoltvas nyele gombban végződik, feje ellapított, levél alakú. (34. kép) A parázsfogó rugalmas, acéllapból formált eszköz, amellyel a tűztérből veszik ki a parazsat, másik tűz gyújtására, pipára gyújtáshoz. A rugalmas szárú eszköz fogó része szív alakban végződik. (35. kép)

A kovács mindenféle vasdarabot felhasznál, másodlagosan is alakít szerszámokat, eszközöket meglévő, de eredeti rendeltetésére már nem alkalmas darabokból. Így szabta át az elkopott ekevasat húsvágó bárdká: a felerősítésre szolgáló lyuk és az ekevas gyári jelzése, egyáltalán a tárgy formája mindenképpen utal eredeti funkciójára. (36. kép)

Az egyéb fém konyhai eszközök között említésre méltó a gyári készítésű ostyasütő vas, amelyet hosszú száránál fogva tartottak a tűzbe, majd felhevítés után belecsorgatták a tésztát, s az megsült, lapjain a sütővas felületébe vésett mintával. (37. kép) A kerek sütővas

mindkét lapja díszített, egyiken geometrikus, rácsos mintázat, másikon levelekkel körbefoglalt mezőben kardot tartó kétfejű sas.

A kovácsok munkája igen szerteágazó. A mezőgazdasági szerszámok, konyhai eszközök mellett készítettek saját használatra is szerszámokat, bár ezek nagyobb mennyiségben szerszámkészítő műhelyekből, később gyárakból kerültek ki. Kisebb-nagyobb használati eszközök, csapdák, kulcsok mellett kovácsoltak sírkeresztet, fogasokat (38. kép), szekerek vasalását (39. kép), cégereket (40. kép), épületvasalatokat (41. kép), stb.

A leglátványosabb munkát a díszműkovácsok készítették, akik a hagyományos kovácsmesterségből kiválva specializálódtak. Marcaliból Hikman Béla működését kell megemlítenünk, aki 1904-ben kezdett Kőszeghy József jónevű helybéli lakatosnál tanulni, majd 1905-ben Budapestre került, ahol többek között Jungfer Gyula udvari mű- és építőlakatos iparművészeti gyárában dolgozott. 1922-ben Budapesten lakatosműhelyt is nyitott, majd visszakerült Marcaliba, s a város számos magán- és középületeinek műlakatos-díszműkovács munkáját készítette, bejárati ajtókat, kapukat (42. kép), s kisebb épületdíszeket egyaránt (43. kép). Iparostanoncok, tanulók sorát nevelte fel, munkáival budapesti, székesfehérvári kiállításokon nyert sok-sok aranyérmét.

A vasművesség fiatalabb, de tömegtermelése révén mégis jelentős ágának termékeiről, az öntöttvas eszközökről már esett szó. A paraszti háztartásokba az öntöttvas edényeken, fazekakon, lábasokon kívül mozsarak, vasalók kerültek be. Az öntöttvas vasalók gyári termékek, formai kiképzésük, díszítményeik révén mégis beleilleszkednek a paraszti tárgyi kultúra e századi világába. Legjobb darabjai még nemzeti jelképet is hordoznak, mint a kedvelt, Kossuth-fejes nyitógombú vasalók, amelyből több példány is előkerült múzeumi gyűjteményekből. (44. kép)

A fémművesség egyéb ágai kisebb szereppel ugyan, de tárgyaik révén bekerültek a paraszti tárgykultúrába. Így a bádgosok munkái, konyhai edények, kisebb eszközök révén. (45. kép) Ugyanígy a drótból hajlított, csavart tárgyak is csak érintőlegesen jelennek meg, a kanáltartókat (46. kép), fogasokat vásárokon szerezték be. (47. kép)

A ritkábban előforduló fémtárgyak közül szó esett már a réz tárgyakról. A sárgaréz öntött formában, a vörösréz inkább kovácsolva, kalapálással formálva jelenik meg. A kaposvári múzeumi

gyűjteményben lévő vörösréz kalaposcégér (48. kép), vörösréz fedő a rézművesség ritka emlékei. (49. kép)

Összességében elmondható, hogy a fémművesség leginkább a kovácsmunkákban reprezentált a megyei gyűjteményekben. A kovácsmunkák nagy része a mezőgazdasági munkák eszközei, háztartási eszközök, kisebb részben edények, egyéb használati tárgyak, ily módon díszítésük funkciójuknak megfelelően meglehetősen visszafogott, kevés motívummal rendelkezik, elsősorban beveréses, poncolásos, tehát mértánias minták, esztétikus formai kialakítások jellemzik ezeket a tárgyakat. A mértánias elemekből, félkörívekből, pontokból, egyenesekből ritkán virágmintákat is kialakítanak. A helyben készült kovácsmunkák mellett természetesen megjelennek az egyéb fémművesség helyben nem készíthető tárgyai, amelyeket vásárokon szereztek be. A bádigos, lakatos, rézműves, drótos mesterség kisebb szereppel ugyan, de elsősorban szintén használati, ritkábban díszítésre való eszközökkel szerepel a közgyűjteményekben.

Képaláírások

1. kép. Kőpüs véső, bronzkor, ltsz. 90.1.350.; ekepapucs, népvándorlás kora, ltsz. 93.1.351.; kapa, középkor, ltsz. 90.2.178. DM.
2. kép. Sarló, ácsszalu, ökörpatkó (ltsz. 90.2.187.), szigony. Középkor, DM.
3. kép. Véső (ltsz. 90.2.187.), kaparóvas, köpüs véső (ltsz. 87.8.191.), fejsze. Középkor, DM.
4. kép. Öntött csattok, karperecek, horgok, kaparóvas. Középkor, DM
5. kép. Kések (ltsz. 93.16.127; 93.16.131.), köpüs véső (87.8.190.), ökörpatkó. Középkor, DM
6. kép. Fogazott élű sarlók, bevett díszítéssel, 19. század vége. Tótujfalu, ltsz. 1264., Bolhó, ltsz. 4203., Kaposvár környéke, ltsz. 4202. RRM
7. kép. Szőlőmetsző kések, 19. század második fele. ltsz. 8785. Taszár, Gönczi Ferenc gyűjtése; 11.; 67.25.3. Szilvásszentmárton; 63.593.1., Andocs. RRM
8. kép. Szőlőmetsző kések 19. század második fele. ltsz. 717. Orda; 69.4.4. Kaposvár; 63.124.1. Szilvásszentmárton. RRM
9. kép. Szőlőmetsző kés, 19. század közepe. ltsz. 84.4.33. RRM
10. kép. Irtókés (ltsz. nélkül), szőlőmetsző kések 19. század második fele. VHM, 73.34.1.; 73.98.1.
11. kép. Répaásó, 19. század vége. DM, ltsz. nélküli
12. kép. Szénavágó, 19. század vége. DM, ltsz. nélkül, szénavágó, B-92.13.1.
13. kép. Gyökérirtó kapa feje, poncolt díszítéssel 19. század második fele. DM. B-86.92.1.
14. kép. Csikócsengők. Csököly, 1906 körüli. ltsz. 80.62.3., Somogyudvarhely, ltsz. 80.16.1. RRM
15. kép. Kulcsos béklyó, díszített 19. század második fele. ltsz. nélküli. RRM
16. kép. Négy- és ötágú szigonyok, 19. század második fele. Zamárdi Iskolai gyűjtemény. ltsz: 73.35.209.; 73.35.201.1.; 73.35.200.; 73.35.214.1.; 73.214.3.
17. kép. Háromágú szigony, DM. ltsz. 86.103.1.
18. kép. Csáklya, RRM. ltsz. nélküli
19. kép. Nádarató kések. Zamárdi, iskolai gyűjtemény. ltsz. 73.35.142., 73.35.145
20. kép. Fejsze, DM. ltsz. 84.155.1.
21. kép. Ácsszalu, DM. ltsz. nélküli
22. kép. Ácsbárd, RRM. ltsz. 744.
23. kép. Bárd, RRM. ltsz. 1381.
24. kép. Kisszalu, RRM, ltsz. 65.420.1.
25. kép. Balta, emberformájú beütésekkel, 19. század második fele. RRM. ltsz. 73.49.18.
26. kép. Tűzikutyák, RRM. ltsz. 3189., 1532.
27. kép. Kemencés szabad tűzhely, padka, katlan tűzikutyával, nyársakkal, rézbográccsal a csökölyi lakóházban. SZSZNGY.
28. kép. Pecsényevillák. RRM. ltsz. 9827., 75.41.7.
29. kép. Réz bográcsok
30. kép. Vas serpenyő, SZSZNGY, csökölyi ház kiskonyhája. gyarapodási szám 80/29
31. kép. Vasháromláb, DM. ltsz. B-84.183.1.
32. kép. Vasháromláb, SZSZNGY, ltsz. 52.17.1.
33. kép. Tűzlapát, "lapicka". XIX. sz. közepe. RRM ltsz. 81.15.49.; 82/163
34. kép. Parázsfogó, RRM. ltsz. 99.3.29.
35. kép. Húsvágó bárd ekevasból kovácsolva, 20. század eleje. RRM, ltsz. nélküli
36. kép. Ostyasütő vas. 20. század eleje. RRM, ltsz. 71.40.2.

37. kép. Fogas, 19. század második ófele. RRM, ltsz. 80.64.9.
38. kép. Szekérvasalat, 20. század eleje. SZSZNGY, ltsz. VII.4.1.
39. kép. Cégér, koronás címer alakú, kovácsoltvas, 19. század vége. RRM, ltsz 74.14.1.
40. kép. Ajtó fogógombja, SZSZNGY, csökölyi lakóház szobai ajtaja
41. kép. Hikman Béla készítette bejárati ajtó, Marcali, Petőfi S. u. N17.565
42. kép. Hikman Béla munkái a marcali múzeumban, N16.555., N16.554., N16.561.
43. kép. Öntöttvas vasaló, Kossuth fejes nyitógombbal. RRM, ltsz. nélkül, ltsz. 67.26.32.
44. kép. Bádoglámpás. RRM, ltsz. 624.
45. kép. Kanáltartó, DM, ltsz. 75.12.54.
46. kép. Drótfogas, lábas alátét, DM, ltsz. nélküliek
47. kép. Kalaposcégér, RRM, ltsz 3189.
48. kép. Vörösréz fedő, RRM, ltsz. 2869.

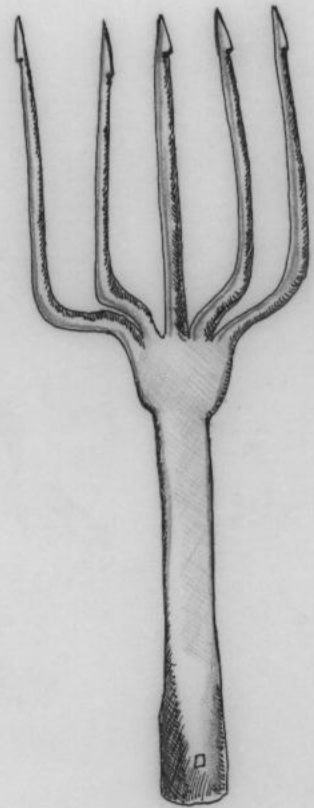
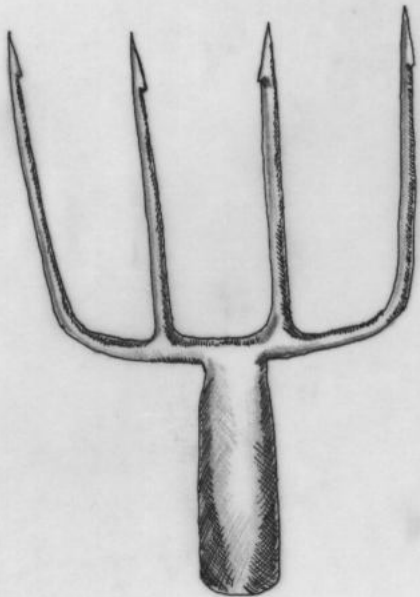
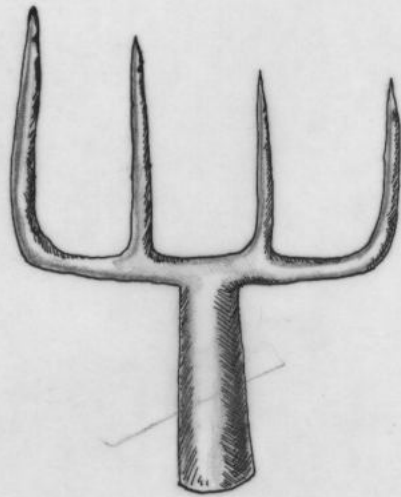
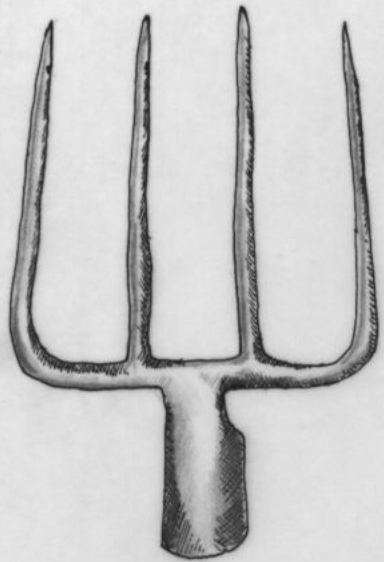
Irodalom

- BARTÓCZ József, 2000. A magyarországi kovácscéhekről. Pápa, 2000.
- BÁTKY Zsigmond, 1906. Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére. Budapest, 1906.
- BEZERÉDY Győző, 1997. Somogy megye mezővárosi és községi pecsétjei 1768-1856. In: Somogy megye múltjából, Kaposvár, 1997. 111-144.
- BODGÁL Ferenc, 1981. Rézműves címszó, Néprajzi Lexikon 4. 1981.
- K. CSILLÉRY Klára, 1971. Népművészetünk története. Kiállítási katalógus. Budapest.
- FRECSKAY János, 1912. Mesterségek szótára. Kovácsmesterség. Budapest
- FRECSKAY János, 1912. Mesterségek szótára. Rézműves- és rézöntőmesterség. Budapest
- FRECSKAY János, 1912. Mesterségek szótára. Lakatosmesterség. Budapest
- FRECSKAY János, 1912. Mesterségek szótára. Bádogosmesterség. Budapest
- HOFER Tamás, 1979. NL 2. k. Fémmunka. 138.
- KANYAR József: Harminc nemzedék vallomása Somogyról. Kaposvár, 1989.
- KECSKÉS Péter, 1982. NL. 5. k. Szőlőmetsző kés. 97-98.
- KNÉZY Judit, 1991. Fejezetek a Somogy megyei Nagyberek négy községének anyagi kultúrájából. In: Somogy megye múltjából. Kaposvár, 1991. P. 35-54.
- KNÉZY Judit, 1991. Történelmi-tárgyi néprajzi fejezetek Marcali és környéke népeletéből. In: Marcali története I. szerk. Kanyar József, 461-503.
- KNÉZY Judit, 1997. Betelepített német népcsoportok helyzete, konfliktusaik földesurakkal (Somogy megyében a XVIII. század második felében). In: Kapcsolatok és konfliktusok Közép-Európa vidéki életében. Tanulmányok Gaál Károly professzor 75. Születésnapjára. Szombathely, 1997.
- KNÉZY Judit, 1998. Iparosok a Festeticsek és a Szécsényiek marcali és Csokonyai uradalmaiban (Somogy megyében) 1998. In: Somogyi Múzeumok Közleményei. Kaposvár, 1998.
- MAGYAR Kálmán, 1998. A segesi mezőváros XVII. századi kovácsműhelye (Régészeti leletek az 1987-es feltárából...) In: SMK XIII. 155-184.
- NAGY Pál, 1995. Somogy megye mezővárosi és községi pecsétjei 1768-1856. In: Somogy megye múltjából. Szerk. Szili Ferenc, Kaposvár, 1995. 19-40.

TIMAFFY László, 1991. Fémművesség. In: Magyar Néprajz III.
Kézművesség. 245-281.

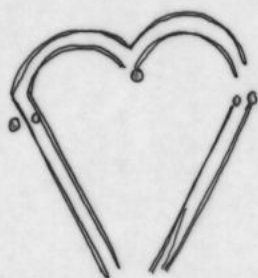
Somogy Megyei Múzeum
MA-2232
-2001
Képzőművészeti osztály

73.35.209
73.35.201.1
73.35.200
73.35.214.1.
73.35.214.3.

Schmidt 2000

ME

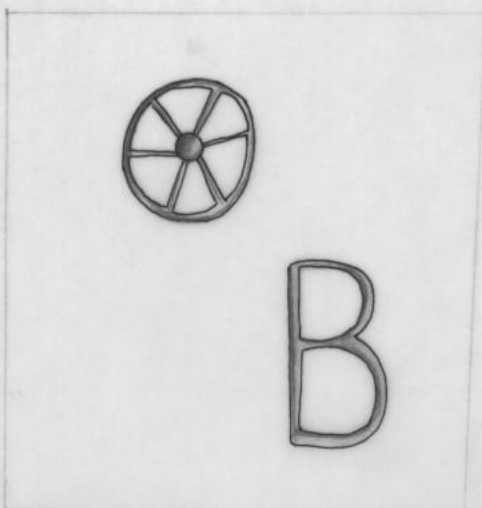

B-84.155.1.

DD

B. 91. 110.1

B-92 13.1.